

Drenthe & Zwartemeer 1940-1945

www.slodrenthe.nl

www.facebook.com/slodrenthe

INHOUDSOPGAVE

De Meidagen

3

Dagelijks leven

4

Onderduiken

5

NSB en Crisis

6

Het Verzet

7

Oorlog in de lucht

8

De Bevrijding

11

Het Verzet

De woning van een inwoner van Klazienaveen, besmeurd met verf door het verzet.

Poolse bevrijders in Drenthe

Onderduikershol Diever

NSB landdag in Drenthe

Noritfabriek gebombardeerd

Nederlandse bunker in de gemeente Emmen

Klazienaveense winkel beklad door het verzet.

De Meidagen

Duitse soldaten trekken de grens bij Zwartemeer over, opweg naar Klazienaveen.

Oorlog in de lucht

De Britse bemanningsleden die tussen Klazienaveen en Zwartemeer neerstortten.

DE MEIDAGEN

Als Duitsland op 1 september 1939 Polen aanvalt, begint de Tweede Wereldoorlog. Nederland is in eerste instantie nog niet in paniek. Het land heeft zich immers neutraal verklaard, wat betekent dat het niet met een oorlog wil meedoen. Hitler trekt zich echter niet zoveel van die afspraak aan en stuurt zijn vliegtuigen op 10 mei 1940 naar Nederland toe. Op de eerste dag van de oorlog viel heel Zuidoost Drenthe in Duitse handen. Het Nederlandse leger trok zich zo snel mogelijk terug achter de Afsluitdijk. Voor Drenthe begon de bezetting al op 10 mei 1940.

1. Vraag

- Wat deden de Nederlandse soldaten met de bruggen toen ze zich terugtrokken?
- Waarom deden ze dat?

Hitler hoopte dat Nederland zich snel zou overgeven. Maar de Nederlandse soldaten boden meer tegenstand dan Hitler had verwacht. Slechts 4 Nederlandse militairen uit Nieuw-Amsterdam, houden vanuit hun mitrailleursnest bij 'de brug van Goseling' (Krimbrug) bij Coevorden urenlang de Duitse opmars tegen.

2. Vraag

In Drenthe werd niet overal hard gevochten. Er stonden wel wat kazematten langs kanalen.

- Wat is een kazemat?
- Stonden er in jouw dorp ook ergens kazematten?

Op 14 mei bombardeerde Hitler Rotterdam. Op 15 mei gaf Nederland zich over, uit angst voor nog meer platgegooide steden. Nederland was nu officieel bezet gebied.

Duitse soldaten te paard komen bij Zwartemeer en Schoonebeek de grens over.

De twee bunkers bij de Kamerlingswijk, waar nu een dam ligt op de weg naar Schöninghsdorp.

Voor de mensen veranderde het dagelijks leven al snel. Eten was 'op de bon'. Dat betekende dat je alleen nog maar voedsel mocht kopen tegen inlevering van een distributiebon. Op die manier probeerde de overheid alle spullen eerlijk onder de mensen te verdelen. Ook moesten de ramen 's avonds verduisterd worden, om te voorkomen dat er licht naar buiten scheen. Geallieerde piloten zouden hier gebruik van kunnen maken om de weg te vinden. Het gemeentebestuur en burgemeester Bouma voerden netjes alle opdrachten van de Duitsers uit. Het Duitse leger wou 444 fietsen uit de gemeente Emmen hebben en Bouma zorgde ervoor dat de Duitsers ze allemaal, tot op de laatste fiets nauwkeurig, kregen.

3. Vraag

Van welke partij was burgemeester Bouma lid?

In maart 1942 was het voor de mannen tussen de 18 en 40 jaar oud afgelopen met het gewone leven. In heel Drenthe hingen pamfletten met de oproep dat deze mannen zich moesten melden voor de Arbeitseinsatz.

4. Vraag

- Wat hield de Arbeitseinsatz in?
- Waarom had Hitler Nederlandse jongens en mannen nodig?

Een groot aantal Drentse mannen gaven gehoor aan de oproep. Ze wilden geen problemen krijgen met de Duitse regering en ze waren bang dat hun familie ook gestraft zou worden. Enkele Drenten weigerden toch om naar Duitsland te gaan. Zij voelden er niets voor om in het land van de bezetter aan de slag te gaan en doken onder.

Gewetensvraag

- Wat zou jij doen? In Duitsland werken of niet?
- Welk risico loop je nu?

ONDERDUIKEN

De mensen die niet voor de Duitsers wilden werken, doken onder. Ze waren niet de enigen. Ook Joden moesten al snel een veilig onderkomen zoeken. Vanaf 1942 moesten ze verplicht een davidsster dragen, ter herkenning. Ze mochten toen de parken en zwembaden al niet meer in en konden alleen nog op bepaalde tijden boodschappen doen. In 1940 waren alle Joden uit overheidsdienst ontslagen. Niet veel later gaf Hitler opdracht alle Joden naar concentratiekampen te brengen. Om te ontkomen aan de gaskamers zochten veel Joden een onderduikadres.

Een kleine groep moedigen bood Joden een schuilplaats aan. Jacoba Omvlee verborg vier mensen van de familie Ten Brink uit Nieuw Amsterdam in haar woning in Zuidbarge.

De gezusters Zikken verborgen het gezin van Daniel Cohen. Daar in de kleine boerderij zat het gezin veilig aan de Valtherweg.

Wist je dat er tijdens de oorlog ook mensen verstopt zaten in de dierentuin van Emmen? 's Nachts sliepen de onderduikers boven de olifanten, tijgers en leeuwen op de hooizolder. Overdag werkten ze in de dierentuin. Terwijl een Duitse generaal naast de dierentuin woonde! Bertus Zefat had ook Joden verborgen maar is later door de Duitsers vermoord. Hij heeft de verborgen Joden nooit verraden.

5. Vraag

Waarom zou het de Duitse generaal niet zijn opgevallen dat er onderduikers in de dierentuin zaten?

6. Vraag

De Duitsers hadden vaak Nederlandse NSB'ers bij zich als ze mensen oppakten. Waarom zouden ze doen?

Gewetensvraag

Zou jij in de oorlog Joden hebben durven helpen?

b) Welke rol zou de armoede hebben gespeeld in Drenthe en de NSB

De NSB had in Drenthe niet veel leden, in 1939 zo'n 800, terwijl er in 1935 bijna 11.000 Drenten op de partij hadden gestemd. Na mei 1940 steeg het ledental aanvankelijk sterk, terwijl hun krant Volk en Vaderland een maximumoplage van 200.000 bereikte. Na 1942 ging het bergafwaarts en eind 1944 viel de partij uit elkaar. In Drenthe bedroeg het ledental op zijn hoogtepunt 2800 in 1943. Ook de militaire afdeling van de NSB, de WA (Weerafdeling), liet zich op straat zien.

9. Vraag

Je kunt op een partij stemmen en je kunt er ook lid van zijn. Of juist niet!

- a) Waarom zouden mensen wel op de NSB willen stemmen, maar geen lid willen zijn?
- b) Waarom viel de partij in 1944 uit elkaar?

Vlak voor de Tweede Wereldoorlog zat een half miljoen Nederlanders zonder werk. Dat was geen pretje. Voor de oorlog kregen werklozen een uitkering van vijftien gulden per week, voor een gezin met twee kinderen. In ruil daarvoor moesten ze aan de slag in werkverschaffingsprojecten. In Emmen werd onder andere de Emmerdennen aangepland. Echt werkeloos waren de werklozen dus niet.

10. Vraag

- a) Waarom werden de mensen met een uitkering aan het werk gezet?
- b) Denk je dat dit een goede maatregel was? Waarom?

Wist je dat?"In Emmen had de NSB een eigen hoofdkwartier voor onze gemeente; een kringhuis. Mussert is hier ook op bezoek geweest."

11. Vraag

- Als er nu een werkverschaffingsproject zou worden gestart en jij zat in de gemeenteraad van Emmen, wat zou jij dan laten aanleggen of verbeteren? Waarom?

Al voor de oorlog had de NSB aardig wat leden. Ook mensen in Zuidoost Drenthe voelden zich aangetrokken tot de partij. Veel van hen geloofden de ideeën, maar er waren ook mensen lid geworden omdat ze dachten dat de NSB beter voor hun kon zorgen. Er was namelijk sprake van een heftige economische crisis in de jaren dertig en veel mensen waren werkloos en veel boeren waren erg arm.

7. Vraag

- a) Waar stonden de letters NSB voor?
- b) Zoek op het internet wat voor partij de NSB was. Je kunt hiervoor bijvoorbeeld gebruik maken van de website www.verzetsmuseum.org.

8. Vraag

- Een derde deel van de NSB'ers woonde in Zuidoost Drenthe. 27 Drentse gemeenten hadden zelfs een NSB-burgemeester.
- a) Waarom stemden sommige Drenten op de NSB?

VERZET

Deze winkel is besmeurd met verf. In deze zaak zit nu sportschool Extension

In het Drentse grensgebied werkt 'de wilde' verzetsgroep De Krim, die zich niets aantrekt van overleg met andere groepen, die vinden dat ze veel te veel risico's nemen.

Het meest geruchtmakend is wel hun overval van 29 juli 1943 op het gemeentehuis en distributiecentrum van Schoonebeek. Die dag eindigt rampzalig. De overvallers schieten de burgemeester en twee ambtenaren dood. Ook verzetsman De Boer overlijdt.

Een poging om de oliewinning in Schoonebeek te saboteren mislukt, want ruwe olie blijkt niet echt te willen branden. De reactie van de bezetters is hard.

11. Vraag

Waarom pleegde De Krim een overval op het gemeentehuis en een distributiecentrum?

In Klazienaveen werden eens muren en huizen besmeurd met verf. "V = Victorie" en "Verrader".

Dat was natuurlijk verboden, maar niet zo gevaarlijk als een distributiekantoor overvallen of een NSB-burgemeester vermoorden.

Soms werd er ook "Verrader" op een muur geschilderd door mensen die ruzie hadden met anderen.

Wanneer zij vonden dat een winkelier te duur was, bijvoorbeeld.

Of wanneer een winkelier stiekem handelde zonder bonnetjes.

Dit gebeurde ook in

Klazienaveen bij een kruidenier (winkel).

Gewetensvraag

Wat vind jij ervan dat mensen "Verrader" op iemands huis schilderden wanneer ze ruzie hadden?

Veldwachter Walstra hielp het verzet wanneer hij kon. Hij hielp de NSB en de Duitsers niet. NSB-burgemeester Bouma van Emmen schreef ooit dat hij agent Walstra geen goede agent vond omdat hij niet goed zijn best deed voor de nieuwe Duitse regering.

Meester van Rotterdam zat ook in het verzet.

Maar zijn woning werd ook ooit beklad met verf. Kijk maar eens naar de grote foto hierboven.

Doordenker:

Wie zou het huis van de meester beklad hebben? En waarom?

OORLOG IN DE LUCHT

De Engelsen en Amerikanen vochten hard voor de bevrijding van Europa.

Op 6 maart 1944 vloog de 'Blitzing Betsy' naar de Nederlands/Duitse grens. Daar zag de bemanning al snel Duitse jagers van voren en achter naderen.

De bemanning schoot op de vliegtuigen die van voren en achteren aanvielen. De navigator van de 'Blitzing Betsy', Emmett J. Murphy, schoot met een zij-mitrailleur en voelde zijn knie knikken toen hij werd geraakt. Hij zag ook rook uit het bommenruim komen waarop hij het luik opende; hij zag een vlammenzee. Hij probeerde het te doven maar de brandblusser deed het niet. In werkelijkheid stond het bommenruim niet in brand, maar de motor en vleugel stonden in brand en de vlammen kwamen naar binnen via een groot gat.

De bemanning ging uit het brandende toestel springen. Maar terwijl ze het vliegtuig verlieten, kwam het in botsing met een andere bommenwerper, de "Jinny" die daardoor ook neerstortte.

Een paar bemanningsleden hebben het weten te overleven omdat zij met een parachute uit het toestel wisten te springen. Zij werden door de Duitsers gearresteerd en naar een gevangenenkamp gebracht.

Van de Blitzing Betsy kwamen 4 bemanningsleden om het leven. Zij kregen geen kans om een parachute te grijpen.

12. vraag

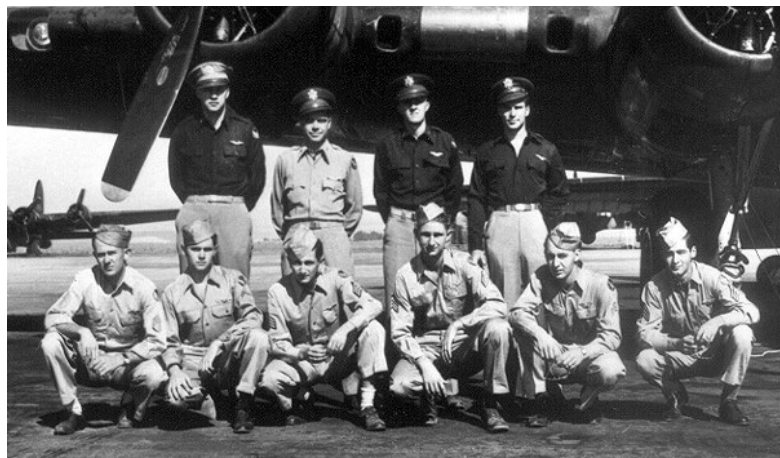
Zou jij zelf willen vechten voor de vrijheid van een ander land? Leg uit waarom.

De neus van de Blitzing Betsy met 2 machinegeweren aan de onderkant.

De naam op het toestel geschilderd.

De hele bemanning van de Blitzing Betsy. Velen kwamen in Zwartemeer om het leven.

LANCASTER DV287

Alex Walmsley in zijn vliegenierskleding.

Op de avond van 14 januari 1944 werd de Britse Lancaster bommenwerper DV287 door een Duitse nachtjager aangevallen.

De Duitse jager schoot ze van achteren neer. Meteen brandde de linkervleugel en brak er brand uit in de romp van de bommenwerper. Even later stortte het vliegtuig gehuld in vlammen in de diepte en explodeerde vlak boven de grond.

Boer Hoving woonde vlakbij en hij vertelde:
'Opeens werd het buiten helder licht en hoorden we een verschrikkelijk lawaai. Het bleek een brandend vliegtuig te zijn, dat rakelings over onze boerderij was gegaan. Toen we buiten kwamen ontplofte het juist op de grond, ongeveer 800 meter achter onze boerderij. Het was alsof de gehele omgeving in brand stond.'

13. vraag

Wat zou jij nu doen? Ga je kijken? Blijf je thuis? Waarom?

ONTSNAPT

Acht bemanningsleden kwamen bij de crash om het leven en werden ter plaatse gekist en op de algemene

begraafplaats van Nieuw Dordrecht begraven. Eén bemanningslid had de crash wel overleefd en wist te ontsnappen! Normaal zitten er in een Lancaster bommenwerper zeven bemanningsleden. Dat wisten de Duitsers zelf ook wel. Maar zij wisten niet, dat dit toestel negen man had! Dus toen de Duitse soldaten acht Britten hadden gevonden dachten ze er niet aan om te gaan zoeken naar een negende! Daardoor wist nummer negen te ontsnappen. Zijn naam was Alex Walmsley.

14. vraag

Stel, jij bent Alex. Jouw vrienden leven niet meer en de Duitsers kunnen er elk moment zijn.

Weet je waar je bent? Zijn de Nederlanders wel te vertrouwen? Wat ga je doen?

OORLOG IN DE LUCHT

De Lancaster LL684 deed mee aan een aanval op Frankfurt, de derde aanval op deze stad in die week. Samen met een grote bommenwerpervloot van 816 andere toestellen, waaronder 620 Lancaster, 184 Halifax's en 12 Mosquito's.

De LL684 was 1 van de eerste toestellen die vanaf Waterbeach, Cambridgeshire opsteeg om 18:26 en vloog voorop. Als afleidingsmanoeuvre werd met een omweg gevlogen over de Waddeneilanden heen, en toen pas naar het zuiden, naar Frankfurt.

Waarschijnlijk heeft de Lancaster LL684 van piloot John Underwood technische problemen gehad. Daarom besloten ze om boven Osnabrück om te draaien en terug te vliegen.

Op de terugweg is het vliegtuig aangevallen door een Duitse nachtjager en ten westen van de Kamerlingswijk bij Zwartemeer neergestort. Vijf bemanningsleden kwamen hierbij om, twee konden zich redden per parachute maar werden krijgsgevangen gemaakt door Duitse militairen.

DE BEVRIJDING

Na Dolle Dinsdag vluchtten duizenden NSB'ers naar het noorden en oosten. Op 2 januari 1945 vestigde generaal Christiansen, opperbevelhebber van de Duitse Wehrmacht zich in Emmen.

Maar op 9 april trokken Duitse colonnes 's avonds weg richting Odoorn.

Op dinsdag 10 april werd Zuidoost Drenthe vanuit Coevorden door de Polen en Canadezen bevrijd.

Maar de Duitsers hadden zich ingegraven bij de trambrug over het Oranjekanaal te Emmen. De Duitsers schoten pas toen de Polen erg dichtbij waren. Het gevecht duurde wel een uur. In Noordbarge, Zuidbarge en Westenesch werden wel 17 boerderijen verwoest.

Toen de eerste geallieerden door de straten reden, werden ze door de Drenten in het Engels begroet. Daar hadden de mensen goed op geoefend! "Hello, thank you!"

Maar wat schrokken de Drenten toen de soldaten in het Duits antwoorden! Deze Polen spraken beter Duits dan Engels. Dat was schrikken!

15. vraag

Wat zou jij als eerste doen na de bevrijding?